

ГОДИНА

5
1 8 6 8**ВОЈИН**

БРОЈ

18
20. Јунија.**ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.**

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Драгашевић, официр.

Веројетне промене у тактици (наставак). — Руска војна снага (наставак). — Суваров (наставак).

Веројетне промене у тактици.

(Продужење.)

Ш.

Пређимо на тактичко питање. Заиста, у њему најпре нам излази питање — у каквоме одношају своји ватра према бајонету и, од овога зависно, питање о бојним вормама или редовима; друго је питање; како да се у боју употреби оружје и бојне ворме; треће, како да се изображава и васпитава војска у мирно време, а које опет само ће се онда моћи решити, ако прва два питања ваљано решимо.

На први поглед изгледа, е ватра у садање доба има решива надмоћнија над бајонетом. Погледајмо је л' то тако од иста.

Ако површно разгледамо последњу пруско-аустријску војну, видећемо да пруси једино својом ватром добише Аустријанце; но треба само обратити пажње на то, да пруси чешће бајонетом нападаху него Аустријанци, — па ћемо се одмах о противноме уверити.

И дакле, пруси не добиваше толико, што пуцаше из далека, колико тиме, што изјављиваху тежњу и бејаху кадри доћи к непријатељу на даљину

бајонета. Из тога следује, е и ако се значај ватре у данашње доба уздигао, опет то не моглоше да умањи значај бајонета. Последњи рат не може служити за доказ противноме још и с тога, што противници не имађаху једнаког оружја; и ова једина неједнакост довољна је, да предусретне веома позитивне наводе у корист ватре: да ваљано и без страха закључимо о односноме значају хладнога и ватренога оружја, треба узети „једнородне“ величине, т. ј. војске са истим оружјем.

Рецимо, оба су противника једнако наоружани и сву су своју наду положили на ватру. *) Дошавши на даљину тачнога гађања, отпочну пуцање. Но ма се колико они тиме занимали, тешко је себи представити, да ће ма који од њих бити кадар да противника свога отера, — но ће се за то морати бајонетом да суне **) Јасно је дакле наизад, да само онај надвлађује, који покаже, да уме бајонетом радити и да се он и те радње не плаши.

У рату не туче онај, ко више убије људи противнику, — већ онај, у коме је више смелости, упорства, и који је вазда при себи: бајонет је представник обе прве особине. Што тако ретко виђамо дејствителне ударе бајонетне, није доказ ништавости хладнога оружја, као што се некима чини, већ

*) Као што је појамно, при садашњем стању технике, овака је претпоставка веројетнија него ли обратна у том смислу; јер не ће проћи, може бити, година или две дана, па ће све јевропске војске добити оружје што се оздо пуни.

**) Бар тешко је себи представити такву војску (осем неких других узрока деморализације и покварености), која би била на таквоме ништавоме варавственоме ступњу, да она не би била кадра да издржи пуцању и дејство ватре.

баш на против тога, што се веома ретко находe противници једнако способни, да се сударе на бајонетској даљини. При свем том, свагда надвлађиваху оне војске, које показиваху да оне за то способније беху, но противник њихов. У последњем рату несумњиво превасходство у томе смислу стајаше на страни пруса, као што показују многе прилике.

Зрно и бајонет не искључују једно друго, но се баш узајамно допуњују: прво крчи пута другоме, и пренебрегав једно или друго подједнако је неразумно, и пре или после, ама извесно, води катастрофама.

Што аустријанци у последњем рату не доводише нигда ствар до бајонета, узрок томе не стајаше у особинама хладнога оружја, по у особинама оних људи, који су хтели њиме да дејствују, *) и који нити бејаху довољно присебни, да спреме јуриш као што треба, нити бејаху довољно чврсти да га до краја доведу.

Несрећа аустријска говори не о ништавилу бајонета, већ о огромној важности спремања војске у мирно доба, која се не може у боју добро да покаже, ако система мирних занимања крати развијање смелости, чврстоће и самосталности у официра и солдати, **) и као след ових особина, развијање присебности.

*) Ако писац овде мисли на људе, који су бајонет носили, дакле на непосредне вршиоце, — ми се с њиме из толико појамних узрока никако не можемо да сложимо. Што се старешина тиче, то је друга ствар, и према овоме његов народ ни мало не губи од своје снаге.

Пр.

**) Зар аустријски солдати немају смелости?! Писац заборавља да су то они исти, што 1859 у Италији смедоше свој бајонет

*

Но и ако савремено савршенство ватренога оружја не искључује бајонет, оно свакојачко условљава некое измене у начину употребе ватре. Ове измене стоје у једноме: у разиашњењу оних особина ватренога оружја, које су, несавршенијем његовоме стању, биле неосетљиве само маси, но извесно су суштаствовале и велики војни људи разумеваху их и поимаху.

Разиаснимо нашу мисао брзим погледом на појаве, које изазва распрострањавање ватре нога оружја и дакле усавршавање његово. Познато је, да је распрострањавање ватренога оружја застало војску у ономе добу, кад густе и масивни стројеви бејаху потпуно у надмоћнију, т. ј. кад се искључно употребљаваше хладно оружје — коље. Такви су били швајцарски и шпањски стројеви, њемачке терције. Сви ови стројеви имају исти карактер — густе су колоне, по негда до 50 копаља с лица а толико и у дубину. Појављај мушкета довео је савремене тактичаре у не малу забуну: где да наместе мушкетирце према кољаницима? Ова тешкоћа долажаше од туда, што мушкетирци, не имајући коља, ништа не вредише у борби прса у прса; та се тешкоћа изразила доста великим различјем њиховога (мушкетирца) размештања. Тако код

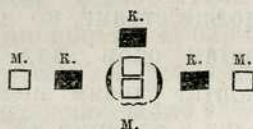

употребити. А и онда и полане Аустријанци бише блијени: не што им код простих солдати не беше „смелости, чврстоће и самосталности“, но што им буаве господске старешинѣ тога немајаху, и што не смејаху да „смело“ одобре својим махинама (на жалост) да своје славенске особине употребе. — Као што се види, ми нисмо против пишчевога основа да треба „смелости, чврстоће и самосталности у војсци“, но само против тога, ко овога не имаде у примеру писцем стављеноме. Ми смо на исто следство дошли, само изоставивши нешто, што не одобравамо. Пр.

терција ми их видимо по негда где окружавају колоне копљаничке, по негда расположене на угловима терције, такође у дубљем или тањем строју, што се условљавало полагањем пуњењем мушкета. У холандскоме строју учињен је већ корак напред: копљаници и мушкетирци размештају се у одвојеним деловима редом. Густав Адолфо усавршава строј, располажући копљанике и мушкетирце у међупросторе но тако, да су се последњи (мушкетирци), чувајући потпуну слободу дејствовања, док се непријатељ наводи на извесној даљини, заклањали иза копљаника, кад се очекивала борба прса у прса.

Ово је бојни ред шведске полубригаде:

(Наставиће се.)

Руска војна снага.

(Наставак из бр. 10.)

Одма по закључењу мира предузете су реформе и у изображавању војске и у саставу војне снаге; али као и свака нова ствар и ово је ишло у почетку доста споро. И ти људи, који су век свој провели учећи војнике више хореграфској него војној вештини, који су стругали карике на пушкама, да им темпе чистије буду, ти исти људи морали су сада, хтели не хтели, да васпитавају ратнике. Сасвим је природно, да су они чинили што су могли и умели, и сходно новим захтевима обратили су пређашњу чистоћу темпи и равнања у точност гађања, и т. д.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

али опет нису се сасвим могли да отресу старине. Нема сумње да је нови начин био користнији од старог, али опет у њему није било оличено практично спремање војске за бој. Није довољно изобразити само поједине борце, већ читава бојна одељења и пробудити у њима дружељубље, које обраћа пук у личност, у чудовиште са неколико хиљада руку и глава, као што је на Кавказу. Али о овоме није могло бити ни разговора, јер није било поима; — овај је изчезао још одма по свршетку Наполеонових ратова. Да се на ново пак изазове јединство духа, нужне су основне мере, које смо ми већ спомињали. Измене у стројевима и екзерциру с почетка тичале су се највише спољне стране, но додичне погледало се на то озбиљнијим оком, кад је на позорницу изишао нов нараштај сасвим непознат знаменитој Фридриховој школи; и реформе те уроди ће правим плодом својим тек онда, кад већина пуковних командира буде из реда субалтерн-официра од 1856. Да ће се пак код млади официра пробудити здрави практички појмови, довољно нам јемства даје и то, што ће они црпнати теорију свога посла из одличне тактике г. Драгомирова, која је заменила војне ресторике досадањих професора. Реформе у наравственом изражавању могле су се извршити тек после грађанских реформа и то је задатак садањем војном министарству.

Покушај да се што више олакша прелаз из мирнога у ратно стање, у почетку је и био само покушај и показивао је само потребу, ал никако је задовољно није. Резервенски баталјон, придодат сваком пуку, кад се војска постави на ратну ногу,

обраћао се у други истог имена пук и тако се дејствујућа снага удвајала. А то је значило састављати нова одељења у тренутку, кад је требало већ одпочети рад — система, која је толиким опитима осуђена. Ови „други“ пукови састављани су из „свакојаких“ људи и то прв тада требало им је наћи официра. С тога тешко је било надати се да ће се они моћи брже образовати и бити бољи но пређашњи резервенски и запасни баталјони. Али у тадашњем ропском стању врло је тешко било и завести рационалну војну систему. Главна задаћа министарству, које је пре овога било, састајала се не у томе да начини систематичко устројство војске, већ да из њега избаци мртве делове, који је оно за собом вукло као ланце на ногама. И оно је ту своју задаћу и извршило тиме што је рок служењу скратило и из установа војних искоренило све последице Аракчејевљеве системе.

Међутим Русија ослобођена од рекрутовања за неколико година оправила се. Народ се поправио. Утом дошао је и 19. фебруарије и прочистио је земљиште за основне војничке и грађанске реформе.

Преображај војних установа започет 1862. праведно се назвати може деветиестим Фебруаријем руске војске. У самој ствари пак то није био преображај. Ствар је била са свим нова: усвајање до тада не чувене народне организације — исполњени труд, који је заједно са ослобођењем сељака и обновљењем грађански права стекао вечиту славу влади Алесандра II. Значај ове војне системе тако је велики, да се не може потпуно да оцени с једне само тачке гледишта т. ј. по томе само што је учињено или

што ће се за кратко време учинити. Главна му је црта, што је уређен правилан одношај међу потребама и средствима, што је свакој потреби одкривен извор, од куда се може сасвим природно да задовољи, једном речи, што је место рутинскога, позајмљенога устројства заузело устројство природно, са захтевима и у том смислу чисто народно, руско. Па и ако би се ма из каквог узрока десило, да се из новог стања ствари не могу да поцрпе све користи, опет то ни мало не би му од значаја крњили кад је само истинит одношај захтева према природним средствима, свака нова примена иде лако и просто и није нужно толико лутање као пређе. Главна заслуга тога преображаја та је, што он подједнако отвара врата и садањим и будућним потребама и олакшава задовољавање истих.

Садањи размер оружања главних јеврпских држава нарочито од постанка друге француске империје толика је, да се система сталних војска, која се у ратно доба попуњавају рекрутима, показала као сасвим не практична. До скоро осим попуњавања пукова у ратно доба образоване су резерве и градски гарнизони, за што је могла послужити и млађа војска; дајствујућа пак и у мирно време није била много мања од комплекта. Сада су пак војске, које државе првог реда у бој изводе, тако огромне, да их буџет издржати не може. Нужда дакле гони готово сву Јевропу, те прекраја своје установе у неколико налик на Пруске и ако не у тако великом размеру. Данас је свуда у мирно доба војска — кадар већи или мањи са већим или мањим роком служења и људи се тако рећи кроз службу само пропуштају, да их

за што краће време што више изучених буде. И ако се мора признати велика превага старим војницима над млађима, и ако је близу памети, да одељање старих покушаних ратника више вреди но гомила људи, који се још добро између се и не познају, опет том системом војска се у Европи уздигла на ступањ, где се каквоћом, па и у многој већој мери не може да замени коликоћа; ти млади ратници опет никако нису сиграчка старим војницима. Сваки је морао удешавати своју према општој системи и имати војске односно колико и непријатељ с погледом на насељеност земље. Тим начином свака стројна јединица особито пешака може се знатно увећати младим војницима а опет да се не оштети карактер који се у њој развио и да ни мало не изгуби од своје бојне каквоће. Карактер сваког већег или мањег скупа људи изражен је поглавито личностима, којима се признаје као неки ауторитет, па тако је исто и у војсци. Испод утицаја старијег млађи се тешко може да отргне, и готово као нехотице приклања се његовим тежњама. Ништа друго дакле није нужно, — ако је кадар добар до једино то, да су ти млади војници научени стројевима и руковању оружјем, јер кад се војска већ на ратну ногу диже, нема времена, да се томе уче. Опитом је доказано, да се тим начином одељења могу по вољи увећавати и смањивати, а да ни мало од каквоће не губе. Но сасвим је друго нешто образовати нова одељења. Од свију таквих и подобних импровизација успела је само једна у Француској 1813. Али то је у стању био да учини само ђеније Наполеона и обилатост Француске у војним елементима, која је од толико

година већ била ништа друго до војнички стан. Сви други покушаји свршавали су се тиме, да је држави на терет падала огромна мложина људи, ал војске ту није било. Напред смо споменули, да је Русија о кримској војни била на таквом искушењу.

На основу тих необоривих истина учињене су реформе у Русији 1863. У основу ово је двоје главно: 1) При прелазу из мирнога у ратно стање никако не образовати нова одедења, већ само попуњавати постојећа; 2) војску уопште попуњавати само обученим људма, а зашто имати увек довољан број привремено одпуштених војника.

IV.

За ових десет година од кримскога рата, док се Русија пекла око свога унутрашњег препораћаја Европа је добила сасвим нови вид. Стање ствари утврђено бечким конгресом, побрка се на и политичка система освећена вестфалским миром паде; изчезе Европа наших дедова и прадедова. Број европских сила знатно се увећа и одношаји им се променише. Место три државе првога реда и једне другога (Прусија), које су тако рећи од вај када чиниле сву политичку систему света, ево сада шест — у потпуном смислу речи — првога реда: Инглеска, Француска, Берманија, Аустрија, Италија и Америка. Берманија и Италија уносе сада у политичку равнотежу света пола милиуна војске, а Америка — ни броја се не зна. Постанак Италије на југу мења или ће бар скоро изменути стање ствари на средоземском мору и у исто време заплеће источно питање унашањем у њ нових сила, утицаја и захтева, о

којима до пре неколико година није могло бити спомена. На северу негдашња малена Прусија која се од Екатарине II политички непрестано с Русијом држала, за кратко време необично се снажи, постаје савршено слободна у бирању савезника, пашти се да завлада северним морем и по свима знацима може по времену остати наследницом француских умишљаја противу Русије, и сасвим природно, пре ил после биће историска савезница Инглеској па и ако не у свакој прилици а оно за цело у општем току ствари. Симпатички одношаји Инглеске с пруском Ђерманијом скоро су исти као и Русија с Америком, само што су те шње скопчани заједницом интереса и географском близином. Међу тим као год што се сајуз инглеско-француски увек сам парализовао, тако сајуз инглеско-ђермански може бити искренији и за Русију много штетнији. На истоку Аустрија, скоро истиснута из Јевропе, али материјално баш тим оснажена, (јер не крпа више војску по Италији и Ђерманији) остала је лицем к лицу против Русије избачена је на једну исту стазу са овом, само у противном правцу, — тако да им је готово не могуће мимоћи се, а да једна другу не закачи. Ако ова монархија не обнови борбу с Прусијом за немачку империју онда ће сва њена дејствујућа војска од 400.000 пасти свом својом тежином на политички положај Русије, те да се одбрани и сачува држава подјармљених противу државе слободних Славена.

У почетку 1853. Јевропа је биле подељена у две политичке групе: с једне стране Русија, Аустрија, Прусија и ђермански савез, а с друге Француска и Инглеска. У 1866. већ нема више поли-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

тичких група, али има група симпатичких, ако не по срцу а оно по интересима, којима само треба повода, па да скопају савез; појави ли се повод, постаће одмах и савез. Може се скоро поуздано рећи, да Инглеска, Француска, Италија и садања исти-снута из Берманије Аустрија чине једну такову групу у погледу многих питања. У садање доба Русија не може имати с те стране никаквог саучешћа, за њу остаје једина могућност, да се сложи с Прусијом, али ово би је веројетно врло скупо стало и не би за дуго било, — док Прусија са свим не уреди своје ствари, јер природне симпатије по свој прилици биће силније него ваикадашње успомене. У пркос толиком упињању Русије може се десити, да ће источном питању особито ако се оно још на неко време одложи, сва Јевропа бити у једном логору са Инглеском; а сваки зна, колико муке задаје Русији инглеска ваикадашња лукава политика. Еле свакојачко политички покрет у Јевропи не показује се никакво у корист Русије.

(Наставиће се.)

Суваров.

(Из Милутина и Шмита).

(Наставак.)

1772 год. већ као ђенерал-мајор Суваров се врати у Петроград и одма оде по вољи царичиној у Финску да осматра границу, јер изгледаше као да народ не беше задовољан новом владом у Штокхолму. Ту остаде он неко време мотрио је на све и доиста је приметио велико незадовољство против

влале у свима сталезима. Ал се овде на миру прође а Суварова зваху битке и победе: он се изиште и оде у војску фелдмаршала Руміанцова, која беше тада у Турској.

У Пољској Суваров имађаше посла са неуређеним четама Пољских конфедератаца, ту он имађаше у свачему превале над противницима, надмашао их је неуморношћу, брзином кретања и брзом решивошћу, вазда их је изненађивао и вазда побеђивао. Суваров беше увек наірадинији противних њихов, кад му се противљаху, а великодушни заштитник, кад му се поковаваху. Сад ступа на другу позорницу, против других непријатеља, улази у друге околности, ал он сам — остаје увек исти.

Ал дејства Руміанцовљева, нерешива оклевачка, неудовлетворише надама и жељама жестокога и предузимљивога Суварова. У походу 1773 год. у корпусу Салтиковљевом, у Плашкој заповедаше особитим одредом; ал по општем браничком положају војскином, и што његова војска мала беше, осуђен је био Суваров понајвише на нерад. Све молбе његове, да му се ојача одред, осташе узалудне; он се тужио, љутио, па најпосле и изнемогне. Ал не гледећи на све те неповољности и препоне, опет нађе прилике, да изврши доста јуначких дела. Два пута је јуришао на Туртукају*), која лежи на десној обали дунавској, јуначки је бранио Хишово, а то и беху једини знатни догађаји у томе безцветном и бесплодном походу од год. 1773.

Кад је први пут на Туртукају јуришао и узео

*) Ту је стројно четне каре.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

је написао је Румјанцову седећи на добошу изве-
 шће из два стиха:

»Слава Богу, слава вам
 Туртукај взјат и ја там.«

Ал тај напад учинио је без наредбе и фелд-
 маршала преда војноме суду. О резултату тога суда
 сам Суваров овако се изражава: „Рим би ме ка-
 штиговао. Војничка колегија склопила је суд у коме
 сви чланови ништа не пропустише што би ме само
 окривити могло. Ал милост велике императорице
 спасла ме је. Катарина је написала: „победитеља
 не суде“, — и ја сам опет у војсци, готов да слу-
 жим мојој спаситељи.“

Суваров буде награђен за ова своја јуначка
 дела орденом св. Ђорђа 2 ст: и чином ђенерал-
 лајтнанта.*) Исто тако и у другоме походу Румјан-
 цов има да благодари једином Суварову за успех
 код Кослуце.

У овоме походу Суварову ни мало мило није било,
 што потчињен беше Каменскоме врло мало по-
 чину старијему. Ту је он увек са својим одредом
 избегавао околину његову са чега и не зажели да
 остане више под његовим заповедништвом. Оде из
 војске одма после битке код Кослуце изговарајући
 се да је болан. Од овога доба Суваров презираше
 Турке јер их ту са много мање војске побеђиваше;
 истина да презрења не заслуживаху они сами по
 себи, већ непоредак њихов и недисциплина, хрђаво
 управљање и употреба већих маса и напослед, ви-
 сокоумље, грубоћа и невештина њихових вођа. То

* Дакла Суваров добио је чин ђенерал-лајтнанта на 20 год. по-
 сле авансовања свога за официра и у 45-тој год. живота. Онда
 се то не рачунаше као брзо напредовање.

и беше узрок њихова пораза. Они беху непријатељ, силан урођеним војним каквоћама, ал слаб са не вештине и искуства. И Суваров се скоро потпуно увери, да на такве противнике ваља ударити силно и снажно уништавајући њихово уображење, с тога што њих у свему руковођаше не хладнокрвно са разлогом суђење, већ страст и тренутни упечаток.

Јошт једно правило изведе Суваров из овога рата с Турцима, а то је, ма колико већа била снага њихова од наше, ваља им ићи смело на сусрет, а никако их чекаати на месту. Онај, који их напада, има на својој страни половину победе; ал ко их чека — већ је пола разбијен. Страх на непријатељској страни усељаваше у њих храбрости, а смелост ужасно их страшаше — и ни један пут у својим последњим походима Суваров не чекаше њихове нападе. Од времена његових победа над Турцима зачиње очевидна превага Руса над Турцима.

Смутње у Пољској буду уништене, Гордост портина сломљена, ал се Суварову опет отвори ново поље за рад, нова прилика за славу. Пугачев је велику ватру на Волги и Јаику распалио био против Русије и Суваров беше тај, који је чаролијском снагом својом угаси. И у овој прилици показа он велике вештине у брзومه кретању и грдне способности у четничкоме ратовању. За кратко време бура се стиша, Пугачев буде ухваћен и каштигован. Суваров 1775. год. дође у Москву, где императорица Катарина величанствено празноваше кучук-каинарциски мир.

Те исте године Суваров се венча са кнегињом

Прозоровском. Не зна се шта га је натерало на тај избор; ал ма какав узрок да је био, брак није био срећан, но Суваров не беше рођен за тихи породичан живот; одмор и нерад на скоро му омрзну; он нагне на ново у своју стихију: на поље логоровања и бивакивања. 1776. год. опет оде на југ и кроз 10 година до почетка новог рата са Турском, Суваров много разних послова свршаваше: може се видети час на Криму, час на Кубању и Црном мору, час опет на Астрахану и на каспском мору. Он имађаше најглавнијега учешћа у заплетенима стварма кримским и ту показа поред својства одважна војника јошт и велика дара за политику. Изнурен наизад прекомерним радом и осећајући хрђав утицај климе на здравље, Суваров се више пута искаше да промени место службе, и 1785 године позову га у Петроград и даду му команду над петроградском дивизијом.

Из тога је времена, као што се вели, и ова анегдота. Неким случајем његовог имена не беше у списку имена оних ђенерала, који су у действителној служби, о то га је јако огорчило. Он се јави императорици, падне пред њу и лежаше непомично. Кад му она пружи руку, да га подигне, он брзо скочи, пољуби јој руку и подвикну; „Ко је сада против мене? владарка ме брани!“ У вече тога дана било је увеселително вожење у Царском Селу и Суваров имађаше среће да весла на ономе чамцу, у коме је царица била. Кад су дошли до обале, он искочи из чамца и потресе га тако јако, да царица посрне. За тим се стао извињавати и говораше да је то било с тога, што је он **инвалид**. „Не, проговори царица, који може такве скокове да гради, тај није инвалид.“ Тога дана уш'о је и он у списак ђенерала и добије дивизију.